

Welke verwachtingen heb jij

Leerkrachten en ouders hebben verwachtingen over wat hun kinderen kunnen. Deze verwachtingen kunnen de (leer)ontwikkeling van kinderen beïnvloeden. Vanuit de POINT-werkplaats wilden we meer te weten komen over de verwachtingen van leerkrachten en ouders van hun kinderen, in het bijzonder van de (hoog)begaafde kinderen. Graag nemen we je mee in ons onderzoek.

over jouw kind of leerling?

door Kim Smeets, Sanne van der Ven, Esther Peterse & Anouke Bakx

Verwachtingen van leerkrachten en ouders

Iedereen heeft verwachtingen, over zichzelf maar ook over anderen. Zo hebben leerkrachten verwachtingen over hun leerlingen en ouders over

hun kind(eren). Deze verwachtingen kunnen onder andere gaan over de cognitieve vaardigheden van kinderen. Cognitieve vaardigheden zijn vaardigheden die je gebruikt om kennis en informatie op te nemen en te verwerken, zoals redeneren en je geheugen.

Leerkrachten en ouders kijken allebei vanuit hun eigen perspectief naar een kind. Hun verwachtingen over een kind kunnen hierdoor verschillend zijn, ook omdat ouders en leerkrachten kinderen in heel andere contexten zien en meemaken. Zo zien leerkrachten een kind voornamelijk op school en kijken zij naar kinderen vanuit hun educatieve rol en professionaliteit. Verder zien leerkrachten een kind meestal in een groepssetting. Hierdoor kunnen zij ook goed verschillen tussen kinderen zien. Ouders zien hun kind(eren) minder in een (grotere) groepssetting en hebben meestal minder ervaring met wat kinderen van een bepaalde leeftijd normaal gesproken kennen en kunnen. Daardoor is voor hen de vergelijking met leeftijdgenoten lastiger. Ouders kunnen de ontwikkeling van hun kind(eren) wel al volgen vanaf de geboorte, terwijl een leerkracht kinderen vaak maar één of soms een paar jaar in de groep heeft. Tot slot zien ouders hun kind(eren) in verschillende contexten en brengen zij meer tijd met het kind alleen door. Ouders kennen hun kind(eren) dan ook vaak heel goed.

Voor kinderen is het belangrijk dat de verwachtingen van leerkrachten en ouders zo veel mogelijk op één lijn liggen. Dit draagt namelijk bij aan een gezonde ontwikkeling, een stimulerende leeromgeving (zowel thuis als op school) en optimale prestaties.

Gevolgen van verwachtingen

Het hebben van verwachtingen is op zich geen probleem als die verwachtingen aansluiten bij de realiteit. Maar als verwachtingen niet aansluiten bij de realiteit, is er wél sprake van een probleem. Verwachtingen hebben namelijk invloed op hoe je een ander (onbewust) benadert en daarmee ook op hoe iemand zich gedraagt.

De verwachtingen van leerkrachten beïnvloeden onder andere het type instructie dat ze aan kinderen geven, de moeilijkheidsgraad van de lesstof die ze aanbieden en de beoordelingsmethoden die ze gebruiken. Kinderen van wie een leerkracht lage verwachtingen heeft, lijken hierdoor een minder stimulerende leeromgeving te krijgen dan kinderen van wie een leerkracht hoge verwachtingen

gen heeft. Dit kan leiden tot verveling en minder motivatie. Dit zie je ook terug bij een aantal kinderen in de klas van meester Bart (zie kader). Daarbij kunnen kinderen ook naar de niet-passende verwachtingen gaan presteren. Dit wordt dan een self-fulfilling prophecy, een zichzelf vervullende voorspelling. Voor kinderen van wie de leerkracht hoge verwachtingen heeft, kan dit juist leiden tot betere prestaties. Helaas kunnen te hoge verwachtingen de motivatie voor en het plezier in het leren wegnemen. Het beste kunnen leerkrachten voor alle kinderen werken vanuit hoge verwachtingen, en passende eisen stellen voor elk kind.

Een collega van meester Bart heeft Bart geobserveerd tijdens zijn les. Bart heeft voor de observatie een leerling aangegeven die goed kan leren (Yara), een leerling die moeite heeft met leren (Mees) en een stille leerling (Mert). Na de observatie bespreken Bart en zijn collega de interacties die Bart met de drie leerlingen heeft gehad. Het is de observant opgevallen dat Bart bij klassikale momenten niet iedereen evenveel bedenktijd geeft of even vaak de beurt geeft. Zo krijgt Mees maar weinig denktijd en krijgt Mert weinig de beurt. Yara krijgt wel vaak de beurt en krijgt ook een compliment als ze het goede antwoord geeft. Als de kinderen aan de slag gaan met rekenen, krijgt Mees herhalingsoefeningen aangeboden. De observant heeft opgemerkt dat Mees veel niet-taakgericht gedrag laat zien tijdens de oefeningen. Ook Mert, die achter in het lokaal zit, lijkt niet heel gemotiveerd te zijn. Bart komt door de terugkoppeling naar aanleiding van de observatie tot het inzicht dat hij van sommige kinderen misschien onterecht lage verwachtingen heeft en dat dit doorwerkt in zijn gedrag. Samen met zijn collega stelt hij een plan op om vanuit hoge verwachtingen voor alle leerlingen te gaan werken.

Ook de verwachtingen van ouders over cognitieve vaardigheden en wat kinderen op school zouden kunnen presteren, beïnvloeden kinderen. Zo presteren kinderen beter als hun ouders passende of hoge verwachtingen hebben. Daarnaast dragen hoge verwachtingen van ouders bij aan de schoolmotivatie, de schoolse en sociale veerkracht en de toekomstplannen voor het vervolgonderwijs van hun kinderen. Echter, te hoge verwachtingen van ouders hebben, evenals te hoge verwachtingen van leerkrachten, negatieve gevolgen, zoals bijvoorbeeld prestatiedruk.

Verwachtingen over (hoog)begaafde kinderen

Leerkrachten nemen schoolprestaties van kinderen sterk mee in hun verwachtingen. Schoolprestaties kunnen inzicht geven in de cognitieve vaar-

digheden van kinderen, maar niet alle kinderen laten altijd hun volledige potentie zien. Er is dan sprake van onderpresteren. Daarnaast kunnen zowel leerkrachten als ouders te lage verwachtingen van (hoog)begaafde kinderen hebben. Dit komt mogelijk doordat deze kinderen soms onderpresteren. Een voorbeeld hiervan zie je bij Zofia (zie kader). Zij laat over het algemeen niet zien wat ze in haar mars heeft en gaat op in de grote groep. Daardoor heeft juf Ans een te lage verwachting van de potentie van Zofia en mist Zofia de uitdaging die ze wel kan gebruiken.

Zofia zit in groep 5 bij juf Ans in de klas. Zofia had toen ze naar school ging al snel door dat haar klasgenoten minder snel dingen oppakten dan zij. Omdat ze niet wil opvallen, maakt ze expres foutjes in haar schoolwerk. Als ze een keer een toets heel goed maakt is ze enerzijds trots, maar anderzijds wil ze het niet beter

doen dan de rest. Juf Ans ziet Zofia als een rustig en verlegen meisje dat gemiddeld presteert met af en toe een toevallige uitschieter. Ze laat Zofia meedraaien met de gemiddelde instructiegroep; ze lijkt daar prima op haar plek te zijn. Thuis zien de ouders een heel creatief en leergierig meisje. Zij vermoeden dat hun dochter meer in haar mars heeft.

Onderzoek: verwachtingen van leerkrachten en ouders

Vanuit de onderwijsonderzoekswerkplaats POINT waren we benieuwd naar hoe leerkrachten en ouders de cognitieve vaardigheden van kinderen inschatten en hoe deze inschattingen verschilden. Daarbij wilden we bekijken wat de samenhang was tussen de verwachtingen van leerkrachten en ouders en de prestaties op opdrachten die de cognitieve vaardigheden van kinderen maten.

We hebben naar de groep deelnemende kinderen in het algemeen gekeken en naar de (hoog) begaafde kinderen in het bijzonder.

In totaal hebben 578 kinderen deelgenomen aan het onderzoek. De kinderen zaten in groep 6, 7 of 8 van negen verschillende basisscholen. Bij 34 kinderen was er volgens de ouders sprake van (hoog) begaafdheid. De leerkracht en een ouder van elk kind hebben een vragenlijst ingevuld. Deze vragenlijst bestond uit stellingen waarmee de cognitieve vaardigheden van de kinderen werden ingeschat. Een voorbeeldstelling is: 'Deze leerling/mijn kind is goed in het oplossen van problemen in nieuwe situaties.' Naast de vragenlijst voor leerkrachten en ouders hebben de kinderen opdrachten op de computer gemaakt om hun cognitieve vaardigheden te meten. We hebben in dit onderzoek zes typen cognitieve vaardigheden meegenomen (zie kader).

Cognitieve vaardigheden

Redeneervaardigheden: redeneren bij het oplossen van een nieuwe taak.

Toepassingsvaardigheden: al aanwezige (algemene) kennis toepassen.

Kortetermijngeheugen: informatie voor korte tijd opslaan en verwerken.

Langetermijngeheugen: informatie opslaan en na langere tijd weer terug kunnen halen.

Visuele verwerking: visuele informatie, zoals plaatjes, verwerken.

Verwerkingssnelheid: een simpele opdracht snel uitvoeren.

Resultaten

De inschattingen van leerkrachten en ouders van de cognitieve vaardigheden van kinderen bleken over het algemeen niet geheel op één lijn te liggen. Ouders schatten de cognitieve vaardigheden van hun kinderen meestal wat hoger in dan leerkrachten. Leerkrachten en ouders schatten de redeneervaardigheden van kinderen even hoog in.

Vervolgens hebben we gekeken in hoeverre de inschattingen van leerkrachten en ouders samenhangen met de gemeten cognitieve vaardigheden van kinderen. Het bleek dat de inschattingen van leerkrachten samenhangen met alle gemeten cognitieve vaardigheden van kinderen. De inschattingen van ouders hingen met een deel van de gemeten cognitieve vaardigheden samen.

Tot slot hebben we gekeken of er een verschil was in de samenhang tussen de inschattingen van leerkrachten en ouders en de gemeten cognitieve vaardigheden van (hoog)begaafde kinderen en andere kinderen. Uit het onderzoek bleek

dat deze samenhang even sterk was voor (hoog) begaafde kinderen als voor andere kinderen. Dit betekent dat de leerkrachten en ouders in ons onderzoek het niet moeilijker of makkelijker vonden om de cognitieve vaardigheden van (hoog) begaafde kinderen in te schatten dan van andere kinderen.

Conclusie

Het POINT-onderzoek heeft laten zien dat de verwachtingen van leerkrachten en ouders over de cognitieve vaardigheden van kinderen niet geheel met elkaar overeenkomen en niet evenveel samenhang vertonen met de gemeten cognitieve vaardigheden van kinderen. Deze uitkomst is niet gek, aangezien leerkrachten en ouders allebei vanuit hun eigen perspectief en referentiekader naar kinderen kijken. Verder heeft dit onderzoek laten zien dat de leerkrachten en ouders uit ons onderzoek het niet moeilijker (of gemakkelijker) vonden om het potentieel van (hoog)begaafde kinderen in te schatten dan van andere kinderen. Dit is positief, aangezien de inschatting van het potentieel van kinderen invloed heeft op de aangeboden ondersteuning.

Voor een optimale ontwikkeling van kinderen is het belangrijk dat de verwachtingen van leerkrachten en ouders over hun kinderen bij elkaar aansluiten. Hierbij is het belangrijk dat leerkrachten en ouders hun kinderen aanmoedigen vanuit passende of hoge (maar niet té hoge) verwachtingen.

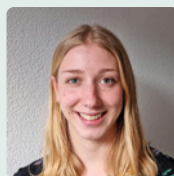
Tips voor de praktijk

Hoe zorg je ervoor dat je passende hoge verwachtingen hebt en hoe zorg je ervoor dat je als leerkracht en ouder (en kind) op één lijn komt over deze verwachtingen?

- Het is belangrijk om verder te kijken dan alleen de schoolresultaten van een kind. Kinderen presteren soms onder hun niveau. Observeer daarom ook de taak- en werkhouding van een kind. Gaat het kind direct aan de slag of ontwijkt hij de taak? Kan hij de aandacht vasthouden? Hoe gaat hij te werk? Hoe gaat hij om met uitdagend materiaal? Het is belangrijk om ook met het kind in gesprek te gaan over wat je hebt gezien. Probeer ook goed te luisteren naar wat hij hier zelf over aangeeft.
- Ga met het kind in gesprek over school om inzicht in zijn eigen verwachtingen te krijgen. Stel vragen als: Hoe vind je het gaan op school? Wat vind je goed gaan en wat vind je leuk? Wat zou je nog willen leren? Waarin zou je meer uitdaging willen? Waar heb je hulp bij nodig? Wat zou je willen bereiken dit schooljaar? Denk hierbij ook verder dan alleen de schoolvakken. Sommige kinderen vinden het niet fijn om in gesprek te gaan maar schrijven het liever op of maken er liever een tekening over.

- Ga als leerkracht en ouder met elkaar in gesprek over elkaars verwachtingen, bijvoorbeeld tijdens de oudergesprekken. Vragen die je als leerkracht kunt stellen zijn: Welke interesses heeft het kind? Welke ontwikkelpunten heeft het kind nog? Wat zijn de verwachtingen voor deze periode/dit schooljaar? Vragen die je als ouder kunt stellen zijn: Welke sterke punten zie je bij mijn kind in de klas? Welke groeimogelijkheden zie je nog? Wat zijn jouw verwachtingen? Het kind kan ook actief worden betrokken bij de gesprekken tussen leerkracht en ouders (driehoeksgesprek).
- In de (digitale en gratis) leidraad 'Onderwijs vanuit hoge verwachtingen' van het NRO staan nog veel meer tips over het werken vanuit hoge verwachtingen: www.onderwijskenis.nl/artikelen/leidraad-onderwijs-vanuit-hoge-verwachtingen. ●

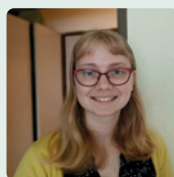
Auteurs

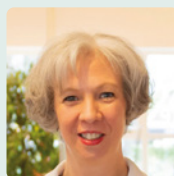
Kim Smeets is junior onderzoeker bij onderwijsonderzoekswerkplaats POINT. In deze rol is ze betrokken bij diverse onderzoeken binnen de werkplaats. Daarnaast is ze coördinator van de werkplaats in Eindhoven, POINT040.

Sanne van der Ven is universitair docent bij het Behavioural Science Institute van de Radboud Universiteit. Zij doet onderzoek naar de relatie tussen leren en emoties bij kinderen.

Esther Peterse is in februari afgestudeerd als orthopedagoog aan de Radboud Universiteit. Ze heeft zich gespecialiseerd in speciale leerbehoeften en angst- en stemmingsstoornissen.

Anouke Bakx is lector Goed leraarschap, goed leiderschap bij Fontys HKE en bijzonder hoogleraar Begaafdheid aan de Radboud Universiteit. Ze richt zich op docentprofessionalisering passend onderwijs voor (hoog)begaafde leerlingen. Anouke is initiatiefnemer van de POINT-werkplaatsen en medeoprichter van het Wetenschappelijk Expertisecentrum RATIO.